

פרוטוקול מס' 417

מישיבת ועדת העבודה והרווחה
יום ג', ז' בשבט התשמ"ח - 26.1.88, שעה 11.00

נכחו:

חברי הוועדה: א. נמיר - היו"ר

י. פרץ

א. שוסטק

א. שמאי

מוזמנים:

שר העבודה והרווחה מ. קצב
 ע. בן-ארי - עוזרת שר העבודה והרווחה
 י. ברק - יועץ משפטי של משרד העבודה והרווחה
 ש. אמיר - משרד העבודה והרווחה
 ב. תקלאי - מנכ"ל שירות התעסוקה
 ד. מנע - משנה למנכ"ל שירות התעסוקה
 ע. כץ - משנה למנכ"ל שירות התעסוקה
 י. יונגסטר - שירות התעסוקה
 י. בקל - המוסד לביטוח לאומי
 י. טוב - משרד הפנים
 ד. פרופר - יו"ר ועדת העבודה של לשכת התיאום
 ח. הברפלד - יו"ר האגף לאיגוד מקצועי, ההסתדרות
 ח. ישראל - התאחדות התעשיינים
 י. מארק - מהנדס ראשי של המכון לפיריון עבודה
 י. ארן - מרכזת לשכת הקשר של ההסתדרות בכנסת

יועץ משפטי לוועדה: מ. בוטון

מזכירת הוועדה: א. אדלר

קצרנית: צ. ספרן

סדר היום: 1. התופעה של עבודה זולה - הצעה לסדר היום של ח"כ א. נמיר.

2. היעדרות פועלים מהשטחים ויבוא פועלים מחו"ל - הצעה לסדר היום של חברי הכנסת מ. פרוש, א.ח. שאקי, ג. שפט.

היו"ר א. נמיר:

אני מתכבדת לפתוח את ישיבת הוועדה.

1. התופעה של עבודה זולה - הצעה לסדר היום של ח"כ א. נמיר
2. היעדרות פועלים מהשטחים ויבוא פועלים מחו"ל - הצעה לסדר היום של חברי הכנסת מ. פרוש, א. שאקי, ג. שפט

עיקר ההצעה שלי התייחס לנושא של ערביי השטחים, אבל קשרתי את זה גם לנושא של העובדים הזרים.

הנוהג היום הוא כזה: כאשר מעביד מעסיק ערבים מן השטחים באמצעות שירות התעסוקה, שירות התעסוקה מחשב את השכר והנלוות לשכר על פי הסכמי העבודה וחוקי מדינת ישראל. העובד כאילו מקבל כמו עובד ישראלי - ההדגשה היא על "כאילו" - כי אין על הציבור הזה הגנה של ועדי העובדים, להוציא מקרים בודדים ביותר, ואין לגביו קידום בעבודה או זכויות אחרות כנהוג לגבי עובדים אחרים. כאשר המעסיק איננו מעסיק עובדים באמצעות שירות התעסוקה לא חלים עליו שום כללים ואז השכר איננו שכר, התנאים תת-אנושיים בחלק מהמקרים, מעסיקים ילדים, ותנאי המגורים מחפירים לגבי חלק מהעובדים. לעובדים אלה אין זכויות חופשה, מחלה, תאונות, בריאות. חלק מאלה עובדים באמצעות ראיסים הגובים דמי תיווך משכרם הנמוך של העובדים. בענף הבניה, לדוגמה, חלה נסיגה קשה: היעילות ירדה, משך הבניה הוכפל, אין התחדשות ציוד, אין מחקרי פיתוח, הכל מתבזבז על עבודה זולה. קבלנים רבים, מקור רווחם הגדול הוא מעבודה זולה, מעבודה בלתי מאורגנת. חלק גדול מהפועלים מועסקים כקבלני משנה, הם חדלים להיות עובדים שכירים וחוק שירות התעסוקה אינו חל עליהם.

ביהודה, שומרון ועזה, על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה - ברבעון השני של שנת 1987 שייכים לכוח העבודה 285,500 עובדים שהם מהווים 39% מכלל האוכלוסייה. המועסקים מונים 297,900, שהם 98% מהשייכים לכוח העבודה מתושבי יהודה, שומרון ועזה. על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ברבעון השני של 1987 עבדו בישראל 106,900 - במספר עגול 107,000 - מתושבי השטחים. אלה הערכות רשמיות, אבל יש האומרים שלמעשה המספר מגיע ל-130,000, יש אפילו אומרים שהוא מגיע ל-150,000.

לשירות התעסוקה - בשל היותם מאורגנים ועובדים דרך שירות התעסוקה - ידוע על כ-46,000, שהם 43% מהנתון הרשמי של מספר העובדים. הם עובדים, כמובן, באמצעות שירות התעסוקה. 60,900, שהם 57%, עובדים באמצעות קבלנים, ראיסים, ללא כל פיקוח על שכרם ועל תנאי עבודתם. עתה נערכים על ידי שירות התעסוקה מבצעים להגדלת חלקה של העבודה המאורגנת, כאשר המגמה היא להגיע לעוד כ-20,000 עובדים - כלומר, כשליש מן הנתון של עובדים בלתי מאורגנים - שיועסקו בצורה מאורגנת.

ההפרשות מהעובדים המאורגנים מגיעות לכשליש מהשכר, כאשר אצל עובדים ישראלים אזרחי המדינה ההפרשות מגיעות לכדי 50%.

העסקה בלתי מאורגנת היא למעשה חלק מכלכלה שחורה הפוגעת בשכרם, תנאיהם וזכויותיהם של העובדים, מחד גיסא, ומעשירה קבלנים וראיסים מאידך גיסא, גם בדרך של העלמות מס. תופעה זו פוגעת ברמה של ענפים רבים, ולמעשה מרוכזת בשלושה ענפים: בנין, חקלאות ושירותים. לשמחתנו הרבה, עד עצם היום הזה היא מעטה מאד בתעשייה.

ב-1986 היה כוח העבודה האזרחי במדינת ישראל 1,471,000. מספר המועסקים - 1,367,000. אחוז השינוי השנתי הממוצע בכוח העבודה האזרחי בשנים 1955-1960 היה 3.1%, אבל בשנת 1987 הוא ירד ל-1.8%. יש המייחסים זאת לתופעת הירידה, אבל ברור שהסיבה היא לא רק הירידה. לפי המימצאים של שירות התעסוקה מאוקטובר ונובמבר חלה עליה די משמעותית במספר המועסקים ואני מעריכה שחלקם הם גם כן מערביי השטחים.

אם אנחנו מדברים על המרה של עובדי שטחים בעבודה של עובדים זרים מחוץ-לארץ אני מעריכה שמפעלים גדולים ושירותים רבים לא יעמדו בנטל של קליטת עובדים במספרים כל כך גדולים - לא בדאגה להכשרתם, לא להסתגלות שלהם, לא לשיכונם ולא לרווחה שלהם. אבל עלותם של פועלים זרים למעסיקים היא יקרה בהרבה, ובאורח משמעותי, מאשר העלות של הפועלים מהשטחים, וזו למעשה עיקרה של ההצעה שלי לסדר היום, כי אני חושבת שתהיה לעבודה הזולה גם השלכה קשה מאד על שכר של עובדים יהודים או עובדים אזרחי מדינת ישראל.

לחלק לא מבוטל של המעסיקים הישראלים כוח העבודה הערבי הזול הפך למרכיב משמעותי ביותר בחישוב רווחיותם וכדאיות מפעליהם. תופעה זו, לפי הערכתי, חייבת להדליק אצלנו אור אדום ולהדאיג אותנו מאד.

נכון שהשיקול של רווחיות הוא שיקול לגיטימי בכל מפעל, מה גם שבתקופה האחרונה קיימות בתעשייה בעיות, שהתעשיינים קושרים אותן עם שכר המינימום. אני לא בטוחה שזה בגלל שכר המינימום, אבל יש גם מכות אחרות קשות מאד: הריבית, כושר האפשרות של התעשיינים, בתנאים של השער הנוכחי, להתחרות בשוקי חוץ, ביחוד עם השוקים בארצות-הברית, דבר שהופך למעמסה מאד גדולה. אפשר לקחת לדוגמה את מפעלי הטכסטיל: אמנם עם ארצות הברית יש לנו חוזה סחר, שיכול היה להקל, אבל לתעשיינים יש קושי אדיר להתחרות עם השוק בגלל העלות הגבוהה, שהיא לא מורכבת רק מעלות העבודה. אני מאד פוחדת שהשיקול של אפשרות להגיע לרווחיות יותר גדולה יילך ויגבר בתעשייה ואנחנו יכולים לעמוד במצב שהתעשייה או חלק ממנה תעדיף לקלוט עובדים מהשטחים על פני עובדים ישראלים או עובדים זרים. אמנם הם אישית לא מקבלים שכר גבוה, אבל הסוכנים למיניהם גובים מהמעסיקים מחיר גבוה מאד בעצמם.

אני חושבת שהפאניקה הגדולה בנושא של הצורך לייבא פועלים מחוץ-לארץ - ואני מבחינה כרגע בין מצב תקין של המשק לבין המהומות שהיו בשטחים - חלקה הגדול הוא פאניקה מלאכותית של החברות פרטיות - או.אר.אס ו"מן פאואר". הם עושים רווחים אדירים על נושא זה של עבודה זרה. אמר לנו קמיניץ - שבמפעל שלו, "ארגמן", יש עובדים זרים - באופן הכי ברור: למעסיק זה עולה כמו שעולה לו עובד ישראלי, לפעמים גם יותר, אבל העובד מקבל הרבה פחות - בהשוואה בדולרים - ממה שהיה מקבל עובד ישראלי, כנתח הנטו שלו מהברוטו. הרווחים שלהם הם אדירים ולי אין ספק שהשיקול שלהם הוא בחלק אדיר שיקול כספי: לעשות הרבה מאד כסף. לכן, גם אם יש מחסור, אני חושבת שחלק גדול מאווירת המחסור נובעת מפאניקה של אנשים שרוצים לעשות כסף. אני רואה תופעה זו כתופעה מאד קשה למשק, ביחוד תופעה מאד קשה לנושא העובדים המאורגנים, לנושא שכרם של העובדים.

היה אצלי דו פרופר לשוחח על הפחד של התעשיינים מפני פתיחת הסכמי השכר ב-1 באפריל, כאשר אז, לפי הערכה, יעלה שכרם של כלל העובדים במשק ב-10%, ועל פי חוק שכר המינימום תגיעה ההעלאה למקבלי שכר המינימום ל-198, ביחוד תעשיות הטכסטיל והמזון.

ד. פרופר:

10% עליה של השכר הממוצע במשק, ו-198 עליה לגבי מקבלי שכר המינימום.

היו"ר א. נמיר:

אני מודעת לקשיים של התעשיינים, ביחוד בתעשיות אלה - אני לא מסכימה שזה נובע רק מעלות העבודה אלא גם מהנתונים שהזכרתי קודם - ואני מאד פוחדת שזה יביא גם לפריצת התעשייה לעבודה זולה ולתגבור העבודה מהשטחים, כשאני מדברת על העבודה הלא מאורגנת.

שר העבודה והרווחה מ. קצב:

אני שמח על הדיון בנושא הזה, כיוון שיש לו בהחלט משמעויות ציבוריות, וגם במשרד אנחנו מתלבטים בהרבה מאד סוגיות. אי אפשר להתנתק גם מההתרחשויות והאירועים שהיו בארבעים הימים האחרונים ביהודה, שומרון וחבל עזה, כיוון שהדברים קשורים זה בזה. אני מעריך שעל רקע ההתרחשויות בישראל יש מקום שארגוני המעסיקים, ההסתדרות, משרד העבודה, הממשלה, הכנסת, נבדוק את הגישות שהיו מקובלות אצלנו עד היום ונראה אם אין צורך לשנותן. אני בכל אופן חושב שיש מקום לשינוי גישה - זו המסקנה שהגעתי אליה. מינתי גם צוות פנימי בתוך המשרד כדי לבחון את מלוא המשמעויות וההשלכות של האירועים על ההיבט התעסוקתי.

ראשית, עולה וצפה השאלה של העסקת עובדי ישראלים ותמיד מתריסים בפנינו מדוע ישראלים לא ייצאו לבצע את העבודה. שנית, אנחנו יכולים להכריז מבוקר עד ערב שניתן היתרים לייבא עובדים זרים ויכולות להיות כוונות במתן הצהרות מחסוג הזה, אבל באופן מעשי אני לא רואה ביבוא עובדים זרים פתרון לאיזו שהיא היעדרות או אי נוכחות סדירה של ערביי ישראל. להבדיל, אני גם לא רואה איך ישראלים ממלאים את מקומם של ערביי ישראל. במידה ואכן יכריז חנא סניורה או מישהו אחר, שערביי ישראל לא יופיעו בצורה סדירה לעבודה במשק הישראלי, טועה מי שחושב שאפשר יהיה לפתור את הבעיה מיידית, בטווח הקרוב, על ידי כך שניתן היתר מאסיבי ליבוא עובדים זרים, או על ידי גיוס כל הישראלים להחליף את ערביי ישראל בתחום הקו הירוק. לא זה ולא זה יפתרו את הבעיה. אנחנו צריכים לחשוב על אלטרנטיבות, לפחות בטווח המידי, איך מונעים זעזועים במשק אם האירועים שהיו יחזרו על עצמם או אם אפילו יחריפו, כיוון שאם מחר יש עוצר שאפילו אנחנו נוקטים, אנחנו מונעים מערביי ישראל לבוא לעבוד, כפי שהיה בסוף השבוע שעבר, כשהיה אחוז גבוה מאד של היעדרות באזור הדרום. הסיבה: צה"ל הטיל עוצר ופיסית הם לא יכלו לבוא.

אני מתרשם שערביי ישראל רוצים לבוא לעבוד. אין פה מצב של איזו שהיא כוונה של מרי והתקוממות, של הימנעות רצונית מלהופיע לעבודה. הדבר נכפה עליהם על ידי מסיתים למיניהם, בהטפות ואיומים, או על ידי התנגדות פיסית. כשזורקים בקבוק תבערה על אוטובוס שמוביל ערבים מישראל לעבוד בתחומי הקו הירוק, זו התנגדות פיסית שבאה למנוע בעדם מלהופיע לעבודה, וזה משפיע. אנחנו מתרשמים, מתות מגעים עם הרבה מעסיקים, שמרבית הערבים רוצים להופיע בצורה סדירה והם מבינים בדיוק את המשמעויות ואת החשיבות שיש לדבר.

מצב התעסוקה ביהודה, שומרון וחבל עזה הוא אחד הטובים בעולם. אני לא מכיר הרבה אזורים בעולם שיכולים להצביע על פחות מ-38 אבטלה או בלתי מועסקים. בתחומי הקו הירוק - מעל 6%, וברבע האחרון של השנה גדל האחוז במידה מסויימת. התקציב החדש העומד להיות מוגש היום לכנסת מבטא אפילו החרפה נוספת במצב האבטלה במשק. ביהודה ושומרון, כשהגענו לשיא של אבטלה בשנת 1986, נשמרה רמה סבירה ואפילו טובה מאד של תעסוקה. באירופה - מליונים של מובטלים, בירדן - 10% מובטלים, בסוריה - 15% מובטלים. ערבים מנסיכויות המפרץ הפרסי מחפשים דרך להגיע ליהודה ושומרון כיוון שהם יודעים שיש מצב של שגשוג כלכלי ביהודה ושומרון והם יכולים למצוא תעסוקה, שאותה הם לא יכולים למצוא בארצות ערב. בתנאים האלה רציונלית ההתנהגות שלהם, שהם רוצים לבוא לעבוד ולהימנע מזעזועים.

היושבת-ראש אמרה שלמעלה משליש מכוח העבודה בישראל מועסק בישראל. אני מבקש לתת כמה נתונים שלפי דעתי הם מאד משמעותיים לצורך נקיטת עמדה וגיבוש התפיסה איך צריך להתמודד עם הבעיה. מודדים משק מתפתח לפי שיעור השינוי במועסקים בתעשייה ובחקלאות. מסתבר ששיעור המועסקים בחקלאות בתחילת שלטונה של ישראל היה 38%, והשיעור ירד ל-24%. זה המודד הטוב ביותר איך רמת המועסקים ביהודה ושומרון עלתה.

היו"ר א. נמיר:

לא הבינותי.

שר העבודה והרווחה מ. קצב:

ככל שאחוז המועסקים בחקלאות גדול יותר - המשק פחות מפותח. ככל שאחוז המועסקים בחקלאות הולך ופוחת - סימן שהמשק הולך ומתפתח. אם שיעור המועסקים בחקלאות פחת מ-38% ל-24% - ירידה משמעותית - זה מראה על התפתחות מאסיבית ברמת המועסק ביהודה ושומרון וברמת המשק ביהודה ושומרון. לעומת זאת, שיעור המועסקים בתעשייה גדל מ-23% ל-27%, וגם זה מודד טוב להתפתחות של משק.

היו"ר א. נמיר:

כשאתה מדבר על תעשייה זה כולל גם בניין?

שר העבודה והרווחה מ. קצב:

זה לא כולל בניין.

היו"ר א. נמיר:

אתה מדבר על עובדים מאורגנים?

שר העבודה והרווחה מ. קצב:

לא. לא מדובר על עובדי יש"ע בישראל, מדובר על סך כל העובדים ביש"ע, כוח העבודה ביש"ע עצמו, לא מאורגנים ולא בלתי מאורגנים. זה סך כל מבנה המועסקים ביש"ע.

א. שוסטק:

אמרת שאחוז המועסקים בתעשייה גדל מ-23% ל-27%, ובחקלאות ירד האחוז מ-38% ל-24%. באיזה מספר של פועלים מדובר?

שר העבודה והרווחה מ. קצב:

אם מדובר על 350,000 איש כוח עבודה היום ביהודה ושומרון, האחוזים נגזרים מתוך מספר זה.

א. שוסטק:

מתוך כל כוח העבודה ביהודה, שומרון ועזה, 24% עובדים בתעשייה ביהודה ושומרון? זה לא יכול להיות.

ש. אמיר:

אם כוח העבודה המועסק מיש"ע מונה כ-270,000, מזה עובדים 100,000 בישראל.

א. שוסטק:

כלומר, מדברים על עובדים שמועסקים גם בישראל וגם בשטחים. זה כבר דבר אחר.

שר העבודה והרווחה מ. קצב:

גם בישראל, בוודאי.

שיעור המועסקים בעלי השכלה של תשע שנות לימוד ויותר גדל בעשרים השנים האחרונות מ-198 ל-40%, וזו הוכחה נוספת לשיפור שחל. כ-150,000 מועסקים תושבי יש"ע, ערבים, צוברים היום זכויות סוציאליות בתהליך.

א. שוסטק:

איפה?

שר העבודה והרווחה מ. קצב:

הם צוברים את הזכויות שלהם בעיקר בעקבות עבודה שלהם בתחומי הקו הירוק.

היו"ר א. נמיר:

מנתונים שקיבלתי, שהם בחלקם שלכם, מסתבר שמספר המאורגנים שעובדים בישראל מגיע ל-46,000.

שר העבודה והרווחה מ. קצב:

49,000.

היו"ר א. נמיר:

אני מבינה שהם המקבלים, והיתר - ביהודה ושומרון.

שר העבודה והרווחה מ. קצב:

את צודקת.

המספר 150,000 זה לא צילום להיום אלא רצף של עובדים שבמשך השנים צברו זכויות.

הוקמו 24 מרכזים להכשרה מקצועית ביש"ע. 70,000 חניכים סיימו אלפי קורסים להכשרה מקצועית. מאות מדריכים מקרב תושבי יש"ע הם המדריכים בהכשרה המקצועית. שירות התעסוקה הקים 30 לשכות תעסוקה ברחבי יש"ע, שמטפלות באותם עשרות אלפים שמועסקים בישראל. נתון מעניין: מספר הקואופרטיבים ביש"ע גדל בעשר שנים בצורה משמעותית: ב-1976 היו 280 קואופרטיבים, ובשנת 1986 - 700 קואופרטיבים. נקטנו צעדים כדי להבטיח את הבטיחות, הגיהות והבריאות של תושבי יש"ע. 650 נאמני בטיחות מקרב עובדי יש"ע, מערכת מסועפת ומסונפת של הדרכה. נתנו במשך השנים שורה של צווים וביטוחים סוציאליים לקידום מעמדו של עובד יש"ע. אמנה בקצרה חלק: חתמנו על הצו שמעלה את גיל המינימום שמותר לעבודה מ-12 שנה ל-14 שנה; החלנו חובת ביטוח לפני תאונות עבודה למועסקים מיש"ע באמצעות חברות הביטוח; העלינו את רמת התגמולים והפיצויים לנפגעי עבודה מיש"ע; חובת תשלום דמי מחלה; החלנו את חוק שכר מינימום על תושבי יש"ע.

ש.ש. אמיר:

רק בישובים ישראלים.

שר העבודה והרווחה מ. קצב:

תושבי יש"ע שמועסקים בישובים ישראלים.

ביטוח בפני תאונות עבודה, פגיעה, נכות, שאירים; ביטוח בפני מחלה; פנסיה; ביטוח רפואי; תשלום פיצויים ותגמולים לעובדים שלא מגיעים לזכאות לפנסיה.

אנחנו עורכים כרגע סקר פנימי, באמצעות אוניברסיטת חיפה, על היקף הביטוחים הסוציאליים ביש"ע.

הגיעו אלי במשך שנתיים, שלוש השנים האחרונות, שאני בתפקיד הרבה פניות של תעשיינים, של יצרנים ישראלים בתחומי הקו הירוק, שמתלוננים בפני על הצפה של השוק הישראלי במוצרים שמיוצרים בתחומי יש"ע. דמת המיסוי שם נמוכה, דמת המיסוי בתחומי הקו הירוק גבוהה יותר, והם לא מסוגלים להתחרות במוצרים שמיוצרים ביש"ע. כלומר, היצרנים, המעסיקים והתעשיינים ביש"ע זוכים מבחינה זו אפילו להעדפה במיסוי, ואין פלא בכך שישראלים נוסעים לריפוי שיניים לעזה או לרמאללה, או שהם רוצים לתקן מכוניות במוסכים ביש"ע, או לקנות מוצרים תוצרת יש"ע, שהם זולים יותר. יש העדפה לתעשייה ביש"ע לעומת התעשייה בישראל.

המהומות שהיו ביש"ע גרמו להיעדרויות. במשך שלושה ימים, בטווחי זמן שונים - ב-22 בדצמבר, ב-12 בינואר וב-24 בינואר - בדקנו את ההיעדרויות מעבודה של עובדי יש"ע. כל תאריך גם לא היה מקרי, היה לו קשר לאיזה שהוא אירוע שהתרחש. ב-24 בינואר המדידה מראה שלמעלה מ-858 מעובדי יש"ע הופיעו בצורה סדירה לעבודה.

היו"ר א. נמיר:

זה היה היום הקשה?

שר העבודה והרווחה מ. קצב:

לא. היום הקשה היה ב-22 בדצמבר, שזה היה היום שקראו לו "יום השלום". גם 12 בינואר היה יום קשה. ביום זה נמנעו חלק מהעובדים מלהגיע בגלל העוצר שהטיל צה"ל ברצועת עזה. באזור הדרום במיוחד הגענו למצב קשה של אחוז היעדרות גבוה. אני שמח שיותר ויותר עובדים ערבים חוזרים לעבודה סדירה.

עמדת המשרד היא: יש לנו ענין גדול, מכל מיני סיבות, שלערביי יש"ע תהיה תעסוקה. אנחנו מרגישים מחוייבים, אפילו, לפעול כדי שתהיה להם תעסוקה, אבל זה כמובן בערבון מוגבל. לא נכפה על הסוס לאכול מן האבוס. יש עבודה, אנחנו רוצים שיעבדו, ניצור את התנאים שיופיעו לעבודה, אבל לא נוכל לכפות עליהם אם הם יחליטו להיעדר מסיבה כלשהי, זולת כמובן מקרה שצה"ל מטיל עוצר, שזה ענין בטחוני. אם ערביי יש"ע יחליטו להיעדר מהעבודה מסיבה כלשהי, מובן שנצטרך להיערך לפתרון, ופה צריך לדבר על פתרון לטווח המידי ועל פתרון שצריך להיות לטווח הארוך.

עד לרגע זה המדיניות שלנו לא השתנתה והמדיניות היא: לא להקל במתן חיתרים לעובדים זרים. אנחנו מתנגדים, גם על פי פילוסופיה, גם על פי קונספציה, גם על פי טקטיקה, גם על פי מדיניות, למתן חיתרים ליבוא עובדים זרים. עד כה נתנו כ-2,200 חיתרים באמצעות משרד הפנים ליבוא עובדים זרים. יש במשק כ-7,000-8,000 זרים שמועסקים בלי היתר בכל מיני תעסוקות, במיוחד בתחום השירותים, שירותי תיירות ואחרים.

הקריטריונים שמנחים את שירות התעסוקה למתן חיתרים להעסקת זרים הם: מקצועיות מובהקת, נדירות, חיוניות כלכלית משקית. על פי אמות מידה אלה נותנים את החיתרים, וגם אז החיתרים ניתנים לתקופת זמן מוגדרת, כאשר ההנחה היא שהמעסיק שמקבל את החיתר יפעל כדי להכשיר כוח אדם ישראלי שיוכל להחליף את המומחים הזרים.

היום המצב חוזר לקדמותו, אבל אני נשאל: מה יקרה אם בעוד חודש ניקלע שוב למצב דומה - וזה לא בלתי אפשרי - מה יקרה למחויבות של משרד העבודה והרווחה להבטיח תעסוקה ולמנוע זעזועים במשק בענפים השונים? התשובה שלנו היא: נעשה כל מאמץ כדי להניע ישראלים, בטווח המידי, לצאת לתעסוקה, אם יש איזו שהיא עבודה בווערת, חיונית, קריטית, כפי שעשינו עם תלמידי בתי הספר התיכוניים בעבודת הקטיפ והאריזה. שר החינוך והתרבות נענה לבקשתנו והוא ירחיב השנה את היקף התלמידים שייצאו לעבודה.

היו"ר א. נמיר:

אולי אתה מוכן להרחיב איך המשרד חושב לעודד יותר ישראלים לצאת לעבודה?

שר העבודה והרווחה מ. קצב:

אדבר גם על זה.

אם באופן מידי ניקלע לאיזו שהיא בעיה פתאומית, נוכל לפנות בהסברה לישראלים מובטלים שייצאו לעבודה - לא לכפות עליהם בשלב זה - נוכל לפנות לגימלאים שיוכלו לבצע עבודות מסויימות - היו פניות מאד מעניינות של גימלאים לצאת לעבודות הקטיפ - ולתלמידי בתי הספר. אם תהיה אלינו פניה של מעסיקים ושל מועסקים מיש"ע, שיבקשו לגור בתחומי הקו הירוק, אם גורמי הבטחון יאשרו ואם המעסיקים יבטיחו סדרי לינה נאותים והולמים, נגלה יותר גמישות בענין הזה כדי לאפשר לינה בתחומי הקו הירוק.

אם תהיה בעיה קריטית, אם יהיה מצב חירום, נהיה מוכנים לגלות גמישות רבה יותר בכל הנוגע להיתרים לייבא עובדים זרים, אבל אז מדובר על מספר מאד מצומצם, מאד מוגדר, לתקופת זמן קצרה ביותר, לאחר בדיקה קפדנית ביותר, כשהמטרה היא אחת: למנוע זעזוע מידי לענף כלשהו שזקוק לידיים עובדות.

הודענו ואנחנו חוזרים ומכריזים: כל חייל משוחרר, אם יסכים במשך שנתיים מיום שחרורו משירות סדיר לעבוד לפחות ששה חודשים באחד מענפים שהוגדרו כענפים מועדפים - מתכת, טכסטיל, מזון, קטיפ, אריזה, עבודה בלתי מקצועית - לעבוד בעבודה שאיננה המקצוע שלו או איננה עבודה מתאימה לו לפי החוק, נשלם לו בנוסף למשכורת שהוא מקבל 50% ממענק האבטלה שחיל משוחרר היה זכאי לו אילו היה יושב בבית. כל חייל משוחרר יכול לראות בזה תמריץ משמעותי.

לגבי שאלת היושבת-ראש איזה צעדים צריך לנקוט כדי להמריץ ישראלים: אתם יכולים לחזור ולומר שזה פוגע בזכויות העובדים, אבל אני חוזר וטוען: אני רואה חשיבות גדולה בקבלת שלושת התיקונים לחוק ביטוח אבטלה. אפילו אם מדובר בעובד אחד, יש להם משמעות הרבה מעבר למשמעות הכלכלית - משמעות ערכית חינוכית. לא יכול להיות ששירות התעסוקה יפנה מובטל לעבודה במרחק של 41 קילומטרים מאזור מגוריו, המובטל יסרב לצאת לעבודה והוא יהיה זכאי למענק אבטלה. לא הגזמנו. הצענו שהרדיוס הגיאוגרפי יגדל בסך הכל ב-20 קילומטרים - מ-40 קילומטרים ל-60 קילומטרים. ביקשתם להכניס תיקונים אחדים והסכמנו להכניס אותם.

אני רואה בכך חשיבות ערכית חינוכית ראשונה. קשה ליה לעמוד בפני הציבור. יש אלי טענות בלי סוף על ניצול לרעה של חוק ביטוח אבטלה. אני יודע שאנחנו כולנו מעוניינים שחוק ביטוח אבטלה לא יפגע, אבל תדעו לכם שבכל מקום - גם תברי הכנסת, גם אמצעי תקשורת, כל מעצבי הדעת הקהל במדינה - מתרעמים. אני עומד מבוקר עד ערב ואומר: חוק ביטוח אבטלה הוא חוק חיובי, אין ניצול מחפיר של החוק, אבל אני חושש ממצב שנמשיך להגן על החוק הזה כחוק חיוני חשוב, לא נשים לב, והביקורת הציבורית תהיה כל כך חריפה, שיגיע שלב שממנו אנחנו עלולים לפגוע במטרות החוק, כיוון שאוירת ה"עליהום" שיש היום על חוק ביטוח אבטלה היא קשה, שאנחנו חייבים לעצור את הסחף הזה.

א. שוסטק:

מה דעת ההסתדרות בענין הזה?

שר העבודה והרווחה מ. קצב:

נציג ההסתדרות יוכל להתבטא.

א. שוסטק:

היית איתם בקשר?

שר העבודה והרווחה מ. קצב:

אני מביא את עמדתי.

אני רואה חשיבות גדולה וחיונית לקבל את התיקון הזה, שבו הרדיוס ששירות התעסוקה יהיה רשאי להפנות בו עובד לעבודה יגדל מ-40 קילומטרים ל-60 קילומטרים. היושבת-ראש ביקשה כמה תיקונים, השתכנענו וקיבלנו. שאלה היושבת-ראש: מה יקרה אם מדובר באם שיש לה תינוקות בבית? זה נראה לנו סביר והוצאנו מתקטיגוריה הזאת את האמהות לילדים קטנים. אבל החוק הוא חיוני ואנחנו רואים איך מובטלים - זה דיון פנימי ואני מבקש שזה לא ייצא החוצה - מופיעים בפני פקידי השמה בשירות התעסוקה, צוחקים עליהם ואומרים: תנו לנו אישור לאבטלה, אנחנו הולכים לביטוח הלאומי ונקבל את מענק האבטלה.

היו"ר א. נמיר:

זה לא סוד, אמרתי את זה במליאה, ומותר להגיד את זה גם בפומבי.

שר העבודה והרווחה מ. קצב:

יכול להיות, אבל אני נזהר מלומר את זה, כיוון שפירוש הדבר יהיה: התנגדות טוטאלית. אני שומע איך מתבטאים חברי הממשלה, איך מתבטאים עתונאים, תעשיינים, כל אישי הציבור: חוק ביטוח אבטלה הוא אסון למדינה, צריך לבטל אותו. גם חברי כנסת - חבר-הכנסת שטרית ואחרים.

י. שמאי:

לא מדברים על ביטול החוק.

שר העבודה והרווחה מ. קצב:

לכן אני פונה בקריאה לחברי הוועדה לא לעכב, לאפשר להעביר את החוק בקריאה שניה ושלישית. הוא חיוני.

תיקון שני - ענין הגילאים הצעירים. אני חושב שמותר למדינה, בתנאים של משבר כלכלי, לכפות על בחורים צעירים עד גיל 24-25 לצאת לכל תעסוקה. שום בושה. זה צעד סמלי, חינוכי, חשוב ביותר. שירות התעסוקה יהיה רשאי להפנות בחור צעיר לכל עבודה, בלי קשר להכשרתו המקצועית. אפילו אם יש בחור אחד צעיר בגילו ויש בשבילו עבודה באותו רדיוס גיאוגרפי כפי שהחוק קובע, ולא משנה מהי העבודה, אני חושב שחייב ללכת. זו צריכה להיות הנורמה. יש פה חוק נורמטיבי ממדרגה ראשונה, לא כלכלי, לא חברתי. צריך ליצור נורמות חדשות, ואם באים היום בטענה למה יש ערביי יש"ע בהיקפים כל כך גדולים של 100,000, אני רוצה לומר שאני רואה חלק מהחשובה לשאלה הזאת, שאנחנו איפשרנו במו ידינו לכמה מהישראלים ליצור סטנדרטים חדשים, שהם לא מקובלים עלינו ואנחנו חייבים לבטל אותם.

לאחרונה הגשתי תיקון חדש לחוק ביטוח אבטלה, שמדבר על ביטול מחסום השכר לעובדים בלתי מקצועיים. הם לא יהיו רשאים יותר לבוא ולומר: אני מקבל מהמעסיק שכר נמוך יותר ממענק האבטלה שאני זכאי לו ולכן לא אלך לעבודה. צריך לבטל את זה, ואני שמח שהמשלה והכנסת אישרו את התיקון הזה. גם בכך אני רואה תיקון חשוב מאד כדי לדחוף את הבלתי מקצועיים שיילכו לכל עבודה בלי קשר למרכיב השכר. כמובן שהגבלות אחרות תקפות, אבל נושא השכר לא יכול להיות מחסום, כי יש מערכת של הבטחה וכו'.

תיקונים נוספים שאני חושב אותם חיוניים כדי ליצור את השינויים שהיושבת-ראש ביקשה שאתמקד עליהם - שיפורים בשכר. אני חושב שארגוני המעסיקים צריכים להבין שכל עוד הסטנדרט של השכר כל כך נמוך, זה פוגע בהם בראש וראשונה. קראתי בעתון שבשכונת הר-נוף בירושלים התמוטטו שלושה בנינים. אם יש למישהו כוונת זדון לתבל ולגרום נזק ומדברים על מרי ועל התקוממות, למה צריכים לשבור אסלות בבנינים ולשבור כיוורים, כפי שפורסם? למה לא ישימו פחות ברזל בעמודי היציקה בבנין, למה לא יכניסו איזה שהוא ברזל במכונה, שמייצרת טכסיל ואז הנזק אולי לא יהיה מידי, אבל הוא ייגרם. אלוהים יודע כמה נזקים נגרמו, אלוהים יודע מה יקרה באותם בנינים, שכבר נבנו ואנשים גרים בהם, בעוד עשר שנים. אנחנו בונים בנין לדורות, לא לכמה שנים. אם חלילה בנין של שש-שבע קומות - שעיקר העובדים שבנו אותו הם עובדים שיש להם כוונת זדון לתבל ולפגוע, ישימו פחות ברזל או פחות מלט, ואף אחד לא יכול לעמוד ליד כל עובד שמעונין לתבל - הרי הבנין יתמוטט בעוד מספר שנים, חלילה, ואז קורה אסון בקנה מידה גדול מאד. דיברתי עם תעשיינים וראיתי מסמכים: הנזק שנגרם היום לתעשיינים בגלל חבלה מכוונת הוא גדול מאד. מוטב שארגוני המעסיקים יפעלו גם הם להפוך את התעסוקות המצויות ליותר אטרקטיביות גם על ידי שיפורים בשכר. אין מנוס. יכול להיות שעלות העבודה תעלה, אבל בסופו של דבר, בחישוב כלכלי לטווח הבינוני והארוך, בחישוב כלכלי נכון, ארגוני המעסיקים יצאו נשכרים מכך, ואיכות העבודה, המוניטין - היום מוניטין הוא סעיף בכל ניתוח כלכלי - יישמרו ברמה הנאותה.

בטווח הארוך אנחנו חייבים גם כן לחשוב על צמצום התלות שלנו בידיים עובדות. אם אנחנו מגיעים למסקנה שהישראלים המובטלים - - יש היום 20,000 מובטלים ששה ימים ויותר - יתגייסו כולם להחליף את הערבים מיש"ע, גם אם ניתן היתר מאסיבי ליבא עובדים זרים, זה לא יפתור את בעיית העסקת עקטיי יש"ע בתחומי הקו הירוק, המסקנה היא אחת: צריך לצמצם את התלות בידיים עובדות, ולא משנה כרגע מאיפה. את זה אפשר לעשות לטווח הארוך על ידי הגברת השיפורים הטכנולוגיים. חייבים להיכנס לתהליך הזה, ואוי לנו אם נתחיל להתבסס על עבודה זרה וזולה. זה יהיה ההיפך הגמור מכל היעדים הכלכליים שהצבנו לעצמנו, של צמיחה כלכלית והבראת המשק.

לענין העבודה הבלתי מאורגנת: לאחר פניות נמרצות שלנו במשך קרוב לשנה וחצי הסכים האוצר לאשר לנו חוליות פיקוח מיוחדות, לתקופת זמן קצרה, של 12 עובדים, שצריכים לאתר כל עבודה בלתי מאורגנת. עושים כרגע מבצע, ואנחנו מקווים שנצמצם את היקף העבודה הבלתי מאורגנת. האנשים התפרסו על פני כל המדינה, ואני רואה בכך דבר חיוני, חשוב, מכל מיני בחינות. היו כמה נסיונות משותפים שלנו, של ההסתדרות וגם של נציג המעבידים, במיוחד בענף הבנין, אבל לא הצלחנו להגיע לתוצאות טובות בנושא הזה. יכול להיות שדרך החוליות המיוחדות נגיע לכך.

היו"ר א. נמיר:

תודה רבה לשר.

אני טוענת מספר שנים שהכנסת עשתה טעות חמורה מאד כאשר איחדה שתי ועדות שהיו בכנסת - ועדת השירותים הציבוריים וועדת העבודה. כתוצאה מכך אחראית ועדת העבודה והרווחה על עבודה, על רווחה, על הביטוח הלאומי ועל חבריאות, ואנחנו חנוקים מבחינת סדר היום. אחרי ועדת הכספים אנחנו הוועדה העמוסה ביותר. אנחנו הוועדה שמספר הנושאים אותם היא מסיימת - בחקיקה, בהצעות לסדר היום - הוא הגבוה ביותר.

מאחר שאנחנו מקיימים ארבע ישיבות בשבוע אין לי בעיה לדון בנושא שמועלה כאן, ולפי התקנון מספיק שיש יושב-ראש הוועדה, אבל אני מודיעה: אני לא מסוגלת לקיים כך דיונים ולא אקיים כך דיונים.

אתה יודע, אדוני השר, שלנושא הקילומטרים וגם לנושא של גיל 25 אני הרבה יותר פתוחה מכל חברי הוועדה, אבל אני צריכה כאן רוב. חבר-הכנסת שוסטק אמר לך בזמנו - זה רשום בפרוטוקול - שזה חוק בושה. את הנושא הזה אנמיד תוך שבועיים, לכל המאוחר, על סדר היום. אני רואה בו דבר חשוב מבחינה מוסרית, אם כי זה לא צודק מבחינת רוח הביטוח של הביטוח הלאומי, כי זה חוק ביטוחי - אמרתי את זה - ויהיה לי יכוח גם עם חברי בהסתדרות.

רשות הדיבור לדן פרופר, שמופיע בוועדה בפעם הראשונה בתפקידו החדש כיושב-ראש ועדת העבודה של לשכת התיאום של הארגונים הכלכליים, ואני מאחלת לו הצלחה בתפקידו זה.

ד. פרופר:

תודה על הברכות. אני שמח להיות כאן בפעם הראשונה בתפקידי החדש. אני מקווה ששיתוף הפעולה של הארגונים הכלכליים והוועדה יביא לחוקים שיאפשרו לנו עבודה והתקדמות.

במה שנוגע לעבודה זולה: אני לא רוצה לגעת באופן עמוק בנושא של שכר מינימום, שהזכירה אותו יושבת-ראש הוועדה, כי אז הוויכוח יהפוך כולו לוויכוח על שכר מינימום, אבל בעקרון אנחנו בהחלט רואים בנושא של שכר מינימום אחד הגורמים שפוגע היום בתעשייה. אם אחד הדיונים הבאים יוקדש לנושא הזה נשמח גם להביא את העובדות שעומדות מאחורי האמירה הזאת.

מזה אני מגיע לנושא הכאוב ביותר בתחום העבודה הזולה, שהוא לדעתנו העבודה הזולה מאד של התעשייה בישראל. היום יש פריחה של התעשייה המקומית בישראל - אני לא מדבר על הישגים היהודיים אלא על הישגים הערביים - והכספים באים ממקורות שאיננו יודעים מה הם. יש גידול בתעשיות של עץ, טכסטיל ומזון וקיימת זרימה של סחורות משם לתוך תחומי הקו הירוק, והתחרות היא במיוחד בתחום של עבודה בלתי הוגנת, כאשר אנחנו עובדים באילוצים של חקיקה, כגון שכר מינימום, באילוצים של תנאים סוציאליים, שהתקבלו על דעתנו ועל דעת ההסתדרות, באילוצים של תשלום מסים וביטוח לאומי - וכל הדברים האלה אינם שווים - אם לומר בלשון מינורית - לתנאים בישראל.

אנחנו יודעים על מקרים בהם יש היום עובדים בישראל ששכרם הוא כ-300 ש"ח בחודש. זה לא רק שכרם ברוטו אלא זה גם הנטו, וזה לא רק הברוטו אלא זה גם עלות העבודה, כי מעבר לזה אין כמעט כלום. בשכר כזה קשה מאד להתחרות, מה עוד שהיום העבודה הזולה ביותר בארץ, עלותה היא בסדרי גודל של 1,100-1,200 ש"ח, לאחר שמוסיפים את כל התוספות מסביב ואת כל ההסעות שנופלות על ראשו של המעסיק, כאשר אם ניקח עובדים גם בישראל, נכנס ביתר שאת נושא ההסעות. בתעשייה הנגעה של עבודה בלתי מאורגנת כמאט לא קיים. העובדים המאורגנים נהנים מהזכויות שהוקנו לעובדים בתוך תחומי הקו הירוק, הן על פי חקיקה, הן על פי הסכמים קיבוציים, ובנוסף לזה הם נהנים מהנושא של הסעה - ברגע שמדובר על ישראל ההסעות הן לטווח יותר רחוק והן מתבטאות במאות שקלים לאיש לחודש - כך שעלות העבודה של עובד ישראל איננה זולה. לכן אני לא חושב שיותר לנו להכניס, כאשר מדובר בתעשייה, את הכותרת של "עבודה זולה" מעל הפרק הקרוי "עובדי ישראל".

היו"ר א. נמיר:

כי הם מאורגנים אצלכם.

ד. פרופר:

עובדי יש"ע אינם עובדי עבודה זולה בתעשייה. ייתכן מאד - ואני מאמין שזה כך - שבמקומות בהם העבודה היא בלתי מאורגנת ניתן להשיג עובדים ששכרם יהיה זהה לשכר שהם מקבלים ביש"ע, פלוס תוספת ההסעה, ואז יכול להיות שבסכומים כגון 500 ש"ח אפשר להעסיק עובד. אני לא יכול להיכנס לתחום הזה, מפני שכל הנושא של עבודה בלתי מאורגנת זר לנו, זר לרוחנו, ואנחנו עושים כל מאמץ להוציא את הנגע הזה - בשיתוף עם לשכות העבודה, בשיתוף עם משרד העבודה, בשיתוף עם כל הגורמים - כי הוא מהווה גם לנו תחרות בלתי הוגנת בתוך תחומי הקו הירוק.

אני רוצה לחזור ולהדגיש, שהבעיה העיקרית של עבודה זולה היא הבעיה של תחרות זולה, בלתי הוגנת, של מוצרים שזורמים מיש"ע לתוך תחומי הקו הירוק. יש היום תעשיות שנאנקות קשה מאד תחת האיום הזה. אתן לכם דוגמה: תעשיות הנעלים שפרחו בזמן האחרון בתחומי יהודה ושומרון. הנעלים שזורמות משם הן נעלים זולות ביותר, לא חל עליהן חוק האנטי-דמפינג, שחל על נעלים מתמזרח הרחוק, והן מוצאות לעצמן דרך לשוק. למעשה רוב תעשיות הנעלים בארץ נמצאות במצב קשה מאד וחלק מהן כבר עברו את הקו האדום. גם בתחום הטכסטיל אנחנו מוצאים דוגמאות כאלה. גם בתחומים מסויימים בענף המזון יש מפעלים שהגיעו לירידה משמעותית בתפוקתם בגלל התחרות מיהודה ושומרון.

אני יודע שזה לא נושא שצריך להעסיק רק את הוועדה הזאת, הוא צריך להעסיק גם ועדות אחרות, כגון ועדת הכלכלה, ועדת הכספים. אני חושב שיש דרכים להילחם בענין הזה, וכל מה שאנחנו רוצים הוא השוואת תנאים: אם השוואה על ידי ביטוי כזה או אחר לעלות העבודה שאנחנו נושאים על כתפנו כלפי המוצרים או כלפי העובדים בתחומי יש"ע, אם על ידי העלאת שכר שם, אם על ידי הטלת היטלים, כפי שעושה כל מדינה נאורה כשהיא באה להשוות תנאים של התעשייה שלה עם תעשייה שמתחרה בה ומייבאת את מוצריה לתוך התחומים שלה.

בנושא של העסקת עובדים זרים הייתי נוגע בנקודה חשובה אחרת: השר אמר, ואנחנו בהחלט באותה דעה, שיש לעשות הכל כדי לצמצם את התלות בידיים עובדות מיש"ע, ובמקביל לנסות לצמצם את כמות הידיים העובדות הדרושות לתפוקה הלאומית שלנו. אנחנו מתבטאים בצורה אחרת, אבל למעשה אומרים אותם הדברים: אנחנו רוצים להגדיל את התפוקה לעובד במדינת ישראל, כי בזה תעלה גם רמת החיים של העובד. במלים אחרות: הדרך לשיפור השכר היא הדרך של העלאת התפוקה לעובד. אין התעשייה מסוגלת לשפר שכר ללא העלאת תפוקה וללא העלאת פריון. את הנוסחה הכלכלית לזה עוד לא מצאנו. העלאת עלות העבודה יכולה לבוא מאחד משני מקורות: או ממקור של העלאת פריון, או ממקור של סבסוד. מאחר ואת הסבסוד אנחנו רוצים לשכוח, הרי מדובר רק בהעלאת פריון. לשמחתי בשנה החולפת עלה הפריון במידת מה, אבל אנחנו צריכים להשיג אחוזים ניכרים של פריון, שהפסדנו בעשר השנים האחרונות. אנחנו נמצאים בפיגור גדול אחרי מדינות מתפתחות מפותחות אחרות, במיוחד כשאנחנו משוים, מצד אחד, את הפיגור בפריון, ומצד שני את הפיגור בהכנסה לנפש. אי אפשר יהיה לשאת את הדגל של העלאת ההכנסה לנפש בלי להרים את הדגל של פריון. אולי זה לא הזמן לדבר על פריון, אבל זהו אחד האמצעים העיקריים לצמצום התלות בידיים עובדות - העלאת הפריון.

מצד שני יש הנושא של אוטומציה. אוטומציה, בלי שום ספק, היא דרך למנוע חלסקה של ידיים עובדות, במיוחד ידיים עובדות זולות, משום שככל שרמת האוטומציה עולה, עולה המיומנות הנדרשת מן העובד ובמקביל עולה גם שכרו. כאן אנחנו נמצאים במילכוד, משום שהתנאים הכלכליים במשק בשנים האחרונות לא איפשרו לתעשייה לחשקיע. אנחנו נמצאים במצב שבו, מצד אחד, שליש מהחברות התעשייתיות נמצאות אם בהפסד או קרוב להפסד - ואתם יכולים לראות את זה מתוך המאזנים שמתפרסמים, אותם מאזנים של חברות תעשייתיות הרשומות בבורסה - ומצד שני המשק בריבית במשק וחשוואת תנאי הריבית של התעשייה לכלל המשק לא מאפשרים לתעשייה לחשקיע בהחלפת טכנולוגיה ובכניסה לאוטומציה יותר גדולה. את המילכוד הזה אפשר לפתור. היו שנים שבהן המדינה ראתה כמטרה ראשונה את הצמיחה ואת ההשקעה בתעשייה. היום אנחנו מרגישים שמצד עלות הכסף העידוד הזה איננו, אלא ההיפך הוא הנכון. גם הצד הזה צריך לבוא לידי פתרון.

הנושא של עובדים זרים: אנחנו נגד פתרון של עובדים זרים כתחליף לעובדים מיש"ע. אין שום ספק שמדינת ישראל לא צריכה להישען על עובדים שבאים מעבר לים. מאידך אנחנו חושבים שלתקופת מעבר יהיו מפעלים שיזדקקו לעזרה כזאת כדי להתארגן אחת וכדי לקבל כוח אדם מתאים מתוך תושבי המדינה. אם כך, לאותו פרק זמן שאני סובר שאפשר למדוד אותו בחודשים, יהיה צורך בהזרקה של כוח אדם שימלא את כוח האדם החסר. אני מדבר כרגע על מקרה שבו תימשך ההיעדרות החריפה, בחלק מן המפעלים, של עובדים מיש"ע. גם במידה וההיעדרות החריפה באותם מפעלים לא תימשך - דהיינו יוקל העוצר בשטחים והמסיתים גם הם לא יפריעו לעובדים להגיע לעבודה - גם אז נדמה לי שהאירועים האחרונים הדליקו מנורה אדומה בקרב אותם מעסיקים שלא השכילו שלא להישען רק על עבודת עובדי השטחים, ויש מפעלים שנשענים כמעט רק על עבודת עובדי השטחים. המנורה האדומה הזאת נדלקה וברובם של אותם מפעלים ייעשה מאמץ להמיר את העבודה מהשטחים בעבודה אחרת וינסו לגייס עובדים מתחומי הקו הירוק. אני לא יודע אם כללית זו תופעה שתיתן לנו, במאזן סופי, את הפתרון, כי הפתרון צריך לבוא מצד גיוס עוד עובדים מתוך המשק.

נאמר כאן הרבה על הנושא של חוק הביטוח הלאומי, חוק ביטוח אבטלה. אנחנו דגלנו מאז ומתמיד בהגמשה של הקריטריונים של עבודה מתאימה, בהגדלת רדיוס הסעת העובדים ובנקיטה של יד יותר נוקשה כלפי אותם עובדים שאנחנו קוראים להם "סרבני עבודה" או עובדים שמשתמשים בחוק שנועד להביא לרווחה לצורך רווחתם האישית על חשבון שאר הציבור. אני שמח לשמוע שיש היום מחשבה לקדם את החקיקה הזאת יותר מהר, ואני חושב שהיא יכולה לפתור חלק מן הבעיה. יש בידינו מספרים על מספר מובטלים לשומים בלשכות באותם מקומות בהם יש מחסור בידיים עובדות, והסתירה הזאת בחלקה תהיה מיושבת על ידי התיקונים בחוק ועל ידי נקיטת אמצעים מתאימים נגד סרבנים. כל זה מעבר לאפקט הפסיכולוגי החשוב מאד - למנוע מאדם לשבת בביתו כאשר הוא יכול לצאת לעבודה, אפקט שמשפיע עליו, על משפחתו, על סביבתו, גם על העובדים שרואים ולפעמים גם מתקנאים בתופעות כאלה.

נושא נוסף שהייתי רוצה להדגיש: צריך להיות תיאום טוב יותר בין ההשתלמויות המקצועיות ובין מה שקורה באותו שטח גיאוגרפי, בתוך המפעלים באותו תחום, משום שהיום אנחנו עדים גם לתופעות, שאנשים עוברים השתלמויות מקצועיות, מקבלים שכר מלא, ולמעשה רואים בזה תחליף נוח לעבודה. אילו היו משתלבים במקצוע החדש, במעגל העבודה, עם סיום ההשתלמות המקצועית, היתה ההשתלמות תורמת את תרומתה, אבל לעתים המצב הוא לא כזה, אלא רואים בתקופת ההשתלמות המקצועית תקופה נוחה לקבלת שכר על חשבון זמן, שאחרת היה צריך להיות מוקדש לעבודה. אני חושב שגם התופעה הזאת צריכה להדאיג מבחינת האפקט הפסיכולוגי שיש לה על הסביבה, אם כי מבחינה מספרית היא לא מדאיגה.

י. שמאי:

מה העלות המלאה של עובד מעבר לים?

ד. פרופר:

על פי המספרים שיש בידי, העבודה פר-שעה, פר-תפוקה, של עובד מעבר לים לא יותר יקרה מאשר של עובד ישראלי.

היו"ר א. נמיר:

אנחנו נקיים דיון על הנושא הזה, ונקיים אותו כשיביאו לנו את הנתונים.

כאשר אתה אומר - ואני שמחה לשמוע - שאתם בעד הגמשת החקיקה של הביטוח הלאומי בנושא דמי האבטלה וכאשר אתם כל כך מתנגדים להעלאת שכר, אני מוכרח לומר לכם: הבסיס של חישוב דמי האבטלה הוא השכר הממוצע במשק. לפי נתוני המוסד לביטוח לאומי.

קרוב למחצית, 42.2%, ממקבלי דמי האבטלה - כאשר הם מחושבים על 1,500 שקל שכר ממוצע - מקבלים דמי אבטלה בסכום של 630 שקל לחודש, כאשר שכר המינימום היום הוא 581 שקל לחודש. כל עוד החישוב הזה יתקיים, והוא יתקיים, ודמי האבטלה יהיו יותר משכר המינימום, גם לוועדת העבודה יהיה קושי גדול מאד ללכת להגמשה, כי המפתח המרכזי הוא נושא השכר.

ח. הברפולד:

שמעתי בקשב רב את שר העבודה והרווחה, שהתייחס בעיקר לעבודת יש"ע. אני לא רוצה לגעת כרגע בענין ואני מבין שזו בעיה שצריך להתייחס אליה וגם ולבנות תכניות למקרה שיקרו עוד פעם הדברים שקרו.

אני חושב שהדיון הוא חשוב מאד, אני חושב שהבעיה, מבחינת הראיה שלי, היא אחת הבעיות המרכזיות שעד היום לא השכלנו להתייחס, לבחון ולראות עד כמה היא רצינית וחשובה. העבודה הבלתי מאורגנת, על כל הרוחב שלה, היא הסרטן של העבודה המאורגנת, של התפתחות המשק, של התעשייה ושל האפשרות שלנו להמשיך ולהתקיים מעבודה במדינת ישראל. בשנים האחרונות לא טיפלנו בסרטן הזה בצורה היעילה בגלל הרבה בעיות במשק שהעסיקו אותנו, וכשהמשק רתח אף אחד לא חדר פנימה לראות עד כמה הבעיה חריפה. רק בשנתיים האחרונות התחלנו לחוש עד כמה היא התפתחה ועד כמה היא אוכלת.

אני כופר במה שאמר השר - עם כל הכבוד הראוי - שיש לנו בכלל תכנון בענין הזה. יש לנו תכנון באותם הנושאים שאנחנו מטפלים בהם, אבל אין לנו שום ראייה לאומית. אני מצטער לומר שגם בנסיון שלנו לקבוע איזה שהם מהלכים משותפים עם משרדי הממשלה אנחנו לא רואים את ההתלהבות לענין הזה, והבעיה הזאת הולכת והופכת לבעיה קרדינלית, מעבר לענין שדיבר עליו דן פרופר, שנעשות עכשיו פעולות בשטחים לבניית כל מיני תשתיות תעשייתיות והבאת תוצרת מוגמרת הנה, מה שקורה לנו גם בעולם כולו. יש גם תופעה של שותפויות והעברת עבודה ישראלית לשטחים על ידי מעסיקים ישראלים. יש כיום הרבה מאד מערכות של מסירת העבודה לשם - בחמולה, במשפחה - ואחרי כן החזרת הסחורה והיצוא שלה. זו גם תופעה שמתפתחת.

עסקתם הרבה מאד ב"מספנות ישראל". אתמול הייתי שם כדי לראות את העבודה של הצי הששי, כי אמרו ועד היום אומרים: לא צריך את "מספנות ישראל", הם לא יעילים. מה שקרה בחודשים האחרונים ב"מספנות ישראל" היא אולי אחת הדוגמאות איך צריך לפעול ומה צריך לעשות. נפגשתי עם האדמירל של נושאת המטוסים. הוא מדבר בסופרלטיבים על העבודה הישראלית, הוא אומר שהוא לא נתקל בעבודה כזאת בעולם. מפקד הצי הששי בכבודו ובעצמו בא לכאן לביקור, בא לראות את העבודה הישראלית, והוא מדבר עליה בסופרלטיבים מבחינת היעילות, ההתייעלות וכל מה שקשור בענין הזה. ואפשר לפתח את הדבר, אבל אנחנו נמצאים עכשיו במאבק נגד הוצאת העבודה של הצי הישראלי להונג-קונג, עבודה שיכולות לעשות אותה "מספנות ישראל", כי יש מישהו שחושב שזה יותר טוב ואולי זול יותר בשקל אחד. לא מדובר על הבאת עובדים זרים הנה, אלא על הוצאת העבודה מפה לשם, וזה רק מקרה אחד מהרבה מקרים. אנחנו נמנע את זה, אבל אלה המגמות, ויש לי כל מיני תחושות - ולא רק תחושות - למה כדאי לעשות את זה בהונג-קונג ולמי כדאי בכלל לעבוד עם הונג-קונג. יש חברה לאומית נוספת שחושבת, שמאחר שיש לה בעיות היא תוציא את העבודה החוצה במטוסים ותחזיר אותה מוגמרת הנה - עבודה של עובדים ישראלים. זו עבודה זולה, בלתי מאורגנת, שמתפתחת בכיוון נוסף ופושה בכל מקום, וזאת בשעה שאנחנו רוצים לקיים חברה בישראל ומדינה בישראל. לדעתי אנחנו לא מפעילים כולנו - ואני לוקח את ההסתדרות כחלק מהענין - את האמצעים שאנחנו יכולים להפעיל.

יש תופעה מאד מענינת של עבודה עם קבלנים במערכות הציבוריות, של לקיחת עובדים מהלשכות הפרטיות. אם היתה מתקבלת החלטה, בשיתוף עם שר האוצר ושר התעשייה והמסחר, החלטה מחייבת במדינת ישראל, ששום מערכת ציבורית, הסתדרותית, ממשלתית לא תעבוד עם עבודה בלתי מאורגנת, לא תיתן לקבלנים בלתי מאורגנים להיכנס, לא תיתן לעובדים של או.א.א. להיכנס פנימה ועוד, היינו פותרים חלק מהענין, כי כשיש עבודה בלתי מאורגנת, יש לנו אלף בעיות לגבי העבודה המאורגנת.

יש מגמה: יזמה חופשית, הכל חופשי. מאחרי מגמה זו מסתתרת אידיאולוגיה שאומרת - לא להיות, לא למצות, ולכן אנחנו מוצאים את עצמנו במצוקה. אמר שר העבודה והרווחה, שאחרי הרבה קשיים הוא קיבל עכשיו אפשרות ל-12 מפקחים. אני לא יודע אם 12 מפקחים יעשו את מה שצריך לעשות. רק הממשלה יכולה להפעיל את השיניים החוקיות שלה. אם שני מעסיקים במדינת ישראל ישלמו פעם מחיר של העסקה בניגוד לחוק במדינת ישראל, אולי נעשה הרבה יותר ממה שאנחנו עושים בטיפול בשוליים.

י. שמאי:

עבודה קבלנית היא נגד החוק?

ח. הברפלד:

היא לא נגד החוק אם הקבלן מאורגן. אני מדבר על קבלנים שאין להם הסכמים, לפיהם משלמים את השכר שאנחנו חושבים שצריך העובד לקבל. אני מדבר כרגע על קבלן שמעסיק עבודה זולה, שלוקח אנשים ומשלם להם חצי ממה שמשלמת העבודה המאורגנת.

י. שמאי:

אתה לא חושב שזה קורה גם בהסתדרות?

היו"ר א. נמיר:

הוא אמר: זה קורה אצל כולנו, כולל ההסתדרות.

ח. הברפלד:

יש בעיות, אני לא רוצה לפתח למה זה קורה גם אצלנו, אבל אנחנו מנסים למנוע.

יש עבודה בלתי מאורגנת בשירותים. אנחנו רואים את זה במסעדות, בבתי מלון. אתה מוצא את זה בכל מיני מקומות, ואנחנו לא מפעילים את השיניים שיש למדינה כדי למנוע את העניין, כולל הלשכות הפרטיות. אין ספק שיש לזה השפעה על כל העבודה המאורגנת ועל השכר. אני מסכים שלשכר יש ערך גדול מאד, ואני אפילו מסכים עם דן פרופר שלפריון יש איזו שהיא בעיה.

היושבת-ראש אמרה שהיא פתוחה לגבי חוקים. גם אנחנו פתוחים לבדוק ולבחון את העניין ולהתייחס לשלושת התיקונים שהוצעו. אני מניח שיש עמדה הסתדרותית, אני לא יכול להביע כאן את עמדתי האישית, למרות שהייתי יכול לעשות את זה. אני פתוח לעניין ואני מוכן לעזור באותם תחומים שבאמת צריך לעשות משהו. אבל גם אם היינו מקבלים את שלושת התיקונים שהשר הציע, כלשונם, אני עדיין לא יודע מה המספרים של האנשים, שמסרבים, שהיו מקבלים את הצורך לצאת לעבוד. נניח שנגדיל את הרדיוס מ-40 קילומטרים ל-60 קילומטרים - אני לא יודע מה זה יעשה מבחינה הסרבנים ללכת לעבודה במרחק של 60 קילומטרים. השר מדבר על חיוב עד גיל 25, וזו בעיה בפני עצמה. חלק מהנוער שלנו הולך להשכלה גבוהה מיד אחרי הצבא, לא תמצא אותו, כי רק חוזר בגיל 24-25. שנית, יש עוד אלטרנטיבות במדינת ישראל. אלטרנטיבה של ירידה לא קיימת בארצות אחרות, ולצערי היא מתפתחת. כאשר אתה מכריח בחור צעיר, יש לו פתאום אלטרנטיבות לבחון את העניין, וזו אחת הבעיות שאנחנו צריכים להביא בחשבון בכל השיקולים, כי זה לא רק אדמיניסטרציה.

אם אנחנו נעשה יותר באמצעים החוקיים העומדים לרשותנו, אם נקבל החלטות במגזרים הציבוריים, במדינה, בהסתדרות, אם ניאבק באמת בתופעות של העבודה חזולה, שהן בתוך ביתנו, אצל כולנו, יכול להיות שנעשה יותר.

בוודאי ששיפור שכר היא בעיה מרכזית שאנחנו כול הזמן נאבקים עליה. חוק שכר מינימום נתן רצפה יותר גבוהה לנסות ולהיאבק בעניין. רק בשבוע החולף ישבתי עם אחד מקברניטי לשכת התיאום. הוא הגיע למסקנה - וגם זו תופעה שכדאי לחשוב עליה - ואמר: היות ופה זה ביוקר, אני הולך לעשות את זה בחוץ. הוא סוגר מפעל ויבנה אותו בארץ אחרת. זה בנפשנו.

חבר-הכנסת שמאי, אם נחפש רק את הבעיות הפנימיות של כולנו ולא נחפש את הפתרונות, יש לנו בעיה. אנחנו חייבים את זה לחברה בישראל: לנסות למנוע, ולא רק מפני שההסתדרות מדברת על שכר נכון ועבודה מאורגנת. אני לא אומר שלקבלן אין זכות לחיות פה, אנחנו בעד חופש, אבל באותם התנאים ובאותם הכללים. בבנין ובחקלאות העבודה הבלתי מאורגנת היא רעה חולה ועלינו להפעיל כנגדה את השיניים שלנו.

הנושא הוא חשוב מאד ואני הייתי מוכן להציע שיהיה צוות קבוע לעניין שלנו ושל המשרד לעניין, צוות שענסה לבנות איזו שהיא תכנית משותפת למלחמה נגד התופעה הזאת, כי היא באמת בעוכרינו. זה הסרטן שאוכל את המשק, את החברה וגורם נזק לעובדים ולכוח הארגוני שלנו.

ב. חקלאי:

אני רוצה להוסיף עניין אחד בתחום החוויה של מי שעוסק בתמורות תעסוקתיות כפי שראינו בשבועות האחרונים. החוויה הזאת באה לביטוי בצורת הימור רציני ביותר, חברתי וכלכלי, כאשר אתה מקבל ברגע מסויים החלטה לא להביא עובדים מחוץ-לארץ ובידך אין כל ערובות שאכן מצב הדברים יבוא לידי נורמליזציה. צריך ללמוד את המומנט של ההימור ולהפיק ממנו לקחים. הפעם זה עבד טוב, עובדה שעובדי יש"ע חזרו כמעט כולם לעבודה ולא היה מקום, בדיעבד, להביא עובדים מחוץ-לארץ, אבל הנושא כשלעצמו טעון איזו שהיא הגדרה מתודולוגית, שהיא תוצאה של הגרוי שהעניין עורר.

ד. מנע:

כל הנושא של ערביי יש"ע מעוגן בהחלטת ממשלה, החלטת ועדת השרים לענייני בטחון, מ-1970, לפיה הנושא של ערביי יש"ע יותאם לזה של ערביי ישראל.

לגבי הבעייתיות של ענף הבניה: הבעייתיות של ענף הבניה היא שמעבידים חייבים לשלם על כל עובד מיש"ע שליש מהשכר שלו. כלומר, קבלן שמעסיק ערבי מיש"ע צריך לשלם עבורו הפרשות בשיעור גדול פי שלושה מזה שמשלם תעשיין שמעסיק ערבי.

היו"ר א. נמיר:

למה?

ד. מנע:

כי לעובד בנין יש יותר זכויות סוציאליות.

י. שמאי:

זה לא יכול להיות פי שלושה.

ח. הברפלד:

זה רק פי שניים. הם לא משלמים חופשה, הבראה ועוד אלא המעסיק משלם. כך שאם הם ישלמו את החופשה, הבראה וכדומה, זה פחות או יותר אותו הדבר. נכון שבעבודה מאורגנת לא משלמים כלום.

ד. מנע:

על כל פנים זה פיתוי גדול לקבלנים בענף הבניה להתחמק מלרשום את העובדים מיש"ע בלשכת התעסוקה.

דבר נוסף בנושא של עבירות מינהליות: אני יודע שבכנסת, לפני שנה וחצי, עבר חוק עבירות מינהליות, שהכניס לתוכו את חוק שירות התעסוקה. כלומר, אם פקחים או עובדי שירות התעסוקה מוצאים היום עובד בלתי מאורגן מיש"ע, הם מגישים תלונה כנגד אותו ערבי מיש"ע וכנגד המעביד. כדי להגיש תלונה נגד הערבי מיש"ע צריכים ללכת לבית הדין ביהודה ושומרון, וזה לוקח הרבה זמן. כנגד המעביד מגישים תלונה בבית המשפט בתל-אביב, וגם זה לוקח שנים. החלטנו להמיר את העבירות בחוק שירות התעסוקה לעבירות בחוק העבירות המינהליות. כלומר, כל עבירה מינהלית בתחום זה של שירות התעסוקה תהיה כעבירה מינהלית בחוק עבירות מינהליות. מעביד שמעסיק עובדים בצורה בלתי מאורגנת יקבל קנס כפי שהוא מקבל על עבירות תעבורה ויצטרך לשלם את הקנס. אם הוא לא ירצה לשלם את הקנס, הוא יילך לבית המשפט, לא אנחנו נגיש משפט, וכך התהליך יזרוז וירתיע את המעבידים מלהעסיק עובדים בלתי מאורגנים. התיקון הזה נמצא היום לפני הגשה לוועדת החוקה, חוק ומשפט. כלומר, כל המרכיבים של עבירות בתחום שירות התעסוקה יעברו לתחום העבירות המינהליות, ולא כפי שקיים היום.

היו"ר א. נמיר:

למה החוק הזה שייך לוועדת החוקה, חוק ומשפט?

י. ברק:

כך זה לפי החוק.

ח. הברפלד:

היום זו עבירה פלילית?

י. ברק:

כן, וזו תמשיך להיות עבירה פלילית. גם קנס מנהלי זה פלילי.

ד. מנע:

כמו בתעבורה.

בנושא עובדים זרים: אנחנו מדברים על 7,000 עובדים זרים בלתי חוקיים, 2,000 חוקיים. לא שמעתי על גירוש של אחד מהבלתי חוקיים, של שניים, לא שמעתי על מבצע כזה. מספיק שפעם אחת יתפטו כמה עובדים בלתי מאורגנים ויוציאו אותם אל מחוץ לגבולות הארץ וזה ירתיע מלהעסיק עובדים בצורה בלתי חוקית. הנושא הזה, לצערי, לא נכנס בסדר העדיפויות של משרד הפנים.

שר העבודה והרווחה מ. קצב:

מי ישלם את כרטיס הטיסה?

ד. מנע:

המעביד.

ב. תקלאי:

המעביד ישפה את משרד הפנים.

היו"ר א. נמיר:

היה לנו כבר דיון בנושא הזה ודיברנו ארוכות עם משרד הפנים. יש באמת בעיה מי ישלם.

י. שמאי:

ברור שאין כאן חילוקי דעות בנושא העבודה הבלתי מאורגנת, ואני מבין שבערד חצי אינם מאורגנים.

היו"ר א. נמיר:

כמעט 60%.

י. שמאי:

אם יודעים שלמעלה ממחצית העובדים מיש"ע אינם מאורגנים, זאת אומרת שיודעים איפה הם עובדים, יודעים אצל מי הם עובדים.

שר העבודה והרווחה מ. קצב:

אלה לא נתוני שירות התעסוקה.

היו"ר א. נמיר:

הנתונים האלה לא מקובלים עליך?

שר העבודה והרווחה מ. קצב:

מקובלים במאה אחוזים, אבל הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מעריכה, אלה אומדנים, ואילו בשירות התעסוקה זה מדויק. לכן הדגשתי: אלה לא נתוני שירות התעסוקה.

י. שמאי:

יש נתונים של שירות התעסוקה?

שר העבודה והרווחה מ. קצב:

יש.

ב. תקלאי:

בתוך יש כמה קבלנים שעובדים עבודה קבלנית עצמאית ואינם נכנסים לתוך הסטטיסטיקות.

י. שמאי:

אני יוצא מתוך הנחה שלפחות 25% מכלל המועסקים עובדים עבודה שכירה שאינה מאורגנת, ויש פה דבר שהוא פעמיים שערוריה: מצד אחד, אנחנו רוצים להגן על מקומות העבודה שלנו, העלינו גם את שכר המינימום בחקיקה בכנסת, אבל מצד שני, כאשר יש

פירצה ועדיין עובדים אנשים שלא במסגרת החוק, גם החוק לא יכול לחול עליהם. אני שואל את שר העבודה: מה צריך לעשות כדי להרתיע מעסיקים מלהעסיק עובדים באופן בלתי מאורגן? האם אפשר להשתמש בחוק או לא? אם לא נמצא כאן איזו שהיא אכיפה נגד מעסיק, הדבר השערורייתי הזה יימשך, אין מספיק כוחות שיכולים להתמודד עם הבעיה הזאת ולכן יהיה קשה לאתר אותה. זו הנקודה שאיתה צריך להתמודד.

קורה דבר מאד משונה: מפעלי התעשייה מתפתחים בשטחים על ידי כספים שבאים ממקורות שאינם ידועים. נשאלת השאלה איך אפשר להתמודד עם מוצרי התעשייה שהם מייצרים שם בצורה זולה, כי עלות העבודה היא פחות משליש מזו שבארץ. אני יודע שבטכסטיל ובהנעלה זה באמת פוגע, מה עוד שמפעלי ההנעלה בארץ הם בעיקר מפעלים משפחתיים והם ייפגעו. אם הם ייפגעו, מעגל דורשי העבודה יהיה גדול יותר והתשלומים שהביטוח הלאומי ישלם יהיו גדולים יותר. מה צריך לעשות כדי להגן על תוצרת הארץ? מסיים הם לא משלמים, השכר כמעט אפס, כל ההוצאות האחרות אין להם, והתחרות בשוק המקומי חופשית. הרי אי אפשר לעבור על זה לסדר היום בשום אופן. נהפוך הוא, זה עוד מעודד את התפתחות התעשייה שם ובולם אותה כאן.

כאשר מדברים על עובדים מעבר לים זה נשמע קל, אבל אותי זה מרגיז יותר מכל דבר אחר. כאשר מדברים על עובדים מיומנים שאותם צריך ואי אפשר בלעדיהם, ניחא. אבל על מה מדברים? עוזרת בית - זה דבר שגרתי, מטפלת - דבר שגרתי. אני חושב שבמקרה הזה של עובדים זרים אעי אפשר לעבור לסדר היום, ולא משנה מי ישלם עבור הטיסה. אותי הטיסה פחות מעניינת. יחייבו את המעביד לשלם, ואפשר להעביר חוק בהליך מזורז. נדמה לי שהשאננות אינה מקרית. כל הגורמים חברו יחד, בהסכמה שבשתיקה, והדבר הזה יהיה בעוכרינו.

אדוני שר העבודה, אני הייתי המום: לפחות בדבר אחד אפשר היה למצוא פתרון מיידי, לאחר שערביי ישראל וערביי השטחים החליטו לשבות ולשבש את העבודה. לגבי עבודה בקטיף אי אפשר היה לפנות לתלמידי הישיבות ולבקש מהם יום עבודה אחד? אי אפשר היה לפנות לפנימיות, אלה שבאחריות משרד העבודה והרווחה ואלה שלא באחריותו, ולבקש שיתנו יום עבודה בקטיף?

שר העבודה והרווחה מ. קצב:

הרי פתרנו את הבעיה. למה לא הצעת את זה לפני שבוע?

י. שמאי:

לא הייתי כאן.

שר העבודה והרווחה מ. קצב:

יש הרבה במות אחרות.

י. שמאי:

לו היו מקבלים החלטה שכיתות י"א וי"ב, פעם אחת בשבוע, יבואו לקטוף, לא חיה נגרם נזק לפרדסים, וערביי ישראל היו מבינים שאנחנו מחדירים את ערך העבודה גם דרך מערכות החינוך שלנו. אם אי אפשר לעשות זאת בצורה של רצון טוב, אפשר לעשות זאת באמצעות תקנה או חקיקה. אפשר היה לעצור את הלימודים באוניברסיטאות ליום אחד בשבוע. מה יכול להיות יותר טוב?

לא מפחידים אותי ערביי השטחים ונפסיק להפחיד את עצמנו. אנחנו מסוגלים, באמצעות הכוחות הקיימים במדינת ישראל, למלא את כל התפקידים והפונקציות שנעשים על ידי ערביי השטחים. אם במסעדה לא יעבוד ערבי, זה לא מפחיד אותי; אם בבנין לא

יעבוד ערבי, אפשר למצוא את הפתרון, בשלב הראשון, גם בהעלאת השכר. יפסיקו לאיים עלינו ולהלך עלינו אימים, שצריך להביא עובדים מעבר לים, כאילו זה יפתור את הבעיה. אני חושב שהדברים האלה בטעות יסודם. אם הרצון הוא כן לפתור את הבעיה, אפשר יהיה לפתור אותה.

שר העבודה והרווחה מ. קצב:

לחבר הכנסת שמאי, בענין העבודה הבלתי מאורגנת: כל המאמצים שעשינו כדי להתמודד עם הבעיה לא הוכתרו בהצלחה יתרה, אם כי היו הצלחות מסויימות. כאשר מופיע נציג של המשרד מיד כולם בורחים מאתר העבודה, לא מוכנים להודות שעבדו - העובדים עצמם - ואני בהחלט חושב שיש מקום לפעולה יותר מאסיבית. אני מקבל את הצעתו של חיים הברפלד בענין הזה. הגשנו הצעת חוק, שגם היא על סדר היום של הוועדה, בענין העבודות הקבלניות, שגם הן כלולות בעבודה בלתי מאורגנת, עם יותר מגבלות ופיקוח עליהן.

בענין המוצרים מיש"ע שמציפים את השוק הישראלי: זה ענין למשרד התעשייה והמסחר, ראוי לבחון את הענין הזה שם. בשעתו פניתי לשר אריאל שרון בענין זה.

גירוש העובדים הזרים שעובדים בלי היתר: אני מציע שמשרד הפנים יאמר לגבי ענין זה, אם יש לו מה לומר.

י. שמאי:

יותר להעסיק עובד זר בלי היתר?

שר העבודה והרווחה מ. קצב:

אסור.

י. שמאי:

מה עושים לו?

היו"ר א. נמיר:

צריך לשלוח משטרה ופקחים.

שר העבודה והרווחה מ. קצב:

אין שום התנגדות שיהיה דיון בענין זה.

בענין עבודות קטיף: נעניתי לבקשה של המעסיקים בענף ההדרים ואישרתי יבוא של 550 עובדים מדרום לבנון, זאת לאחר אישור גורמי בטחון. תלמידים גוייסו למבצע, גם מתנדבים אחרים גוייסו למבצע.

י. טוב:

אתיחס רק למה שאמר חבר-הכנסת שמאי: אנחנו הצלחנו להעביר חקיקה שמאפשרת להטיל את עלות הוצאות הגירוש על המעסיק שמעסיק אזים ללא היתר.

היו"ר א. נמיר:

זה עבר את כל הקריאות?

י. טוב:

זה עבר, ואנחנו משתמשים בזה כשנתיים ימים, ובהצלחה רבה מאד. כל מידע שאנחנו מקבלים על עובד זר שעובד שלא כדין או עובד שקיבל אישור עבודה על ידי משרד העבודה ומועסק במקום אחר ללא רשיון, אנחנו מוציאים נגדו, ללא כל אזהרה, צו גירוש. אנחנו מגרשים את האיש, והמעסיק שלו משלם את כרטיס הטיסה.

היו"ר א. נמיר:

גם אם זו עוזרת בית?

י. טוב:

גם אם זו עוזרת בית.

היו"ר א. נמיר:

היו תקדימים כאלה?

י. שמאי:

כמה גורשו?

י. טוב:

נכנסנו לבתים והוצאנו גם עוזרות בית, הוצאנו הרבה מאד.

היו"ר א. נמיר:

אנחנו נבקש מכם נתונים בכתב.

י. טוב:

אנחנו נביא נתונים.

אנחנו הוצאנו עשרות רבות גם ללא צו גירוש אלא באיום של הוצאת צו גירוש. ההתמודדות שלנו עם המעסיקים האלה היא לא קשה, אבל יש בעיות נוספות, שאדבר עליהן בישיבה הבאה.

היו"ר א. נמיר:

אני מבדילה כאן בין שני דברים - בין הנושא של העובדים הלא מאורגנים מהשטחים לבין הנושא של העובדים הזרים מחוץ-לארץ אני מבקשת מכל הנוגעים בדבר - משרד העבודה, שירות התעסוקה, משרד הפנים, ואפנה גם למשרד התעשייה והמסחר - לתת לנו הצעות מה הם מתכוונים לעשות כדי להתמודד עם שתי הבעיות האלה בנפרד. אבקש גם נתונים. אני מבקשת ממשרד הפנים להציג לנו נתונים כמה עובדים זרים גורשו מן הארץ - לפי התפלגות של עבודה במסעדות, תעשייה וכו' - מאז התקבל החוק בכנסת.

חלק מהנושאים שמונחים על שולחן הוועדה שייכים גם הם לשתי ההצעות לסדר היום. נושא אחד - תיקון חוק הביטוח הלאומי בנושא ההגמשה של קבלת דמי האבטלה. אני רוצה להגיד לחיים הברפלד: אחרי קבלת חוק שכר מינימום קיימה הוועדה שתי ישיבות בנושא הזה, מטעם ההסתדרות הופיעה עליזה תמיר, שהביאה נתונים על מספר הצעירים שבהם מדובר. על פי הנתונים, מספר הצעירים שבהם מדובר הוא מאד קטן, ואז דעת כל תכרי הוועדה היתה, שאם מדובר רק בקבוצה הזאת - כשחלק גדול מאתנו חושב שתמדינה לא עושה למען הצעירים מה שהיא צריכה לעשות - אין שום הצדקה לשנות את החוק. דיברתי עם

השר ואמרתי לו: אם אנחנו בעד העקרון הזה, אני גורסת שנרחיב אותו לגבי כלל אוכלוסיית המובטלים. תשובת השר היתה, שבנושא זה יש לו בעיה קשה מאד עם ההסתדרות.

ח. הברפלד:

בענין הקילומטרים או בענין הגיל?

היו"ר א. נמיר:

בענין הגיל. ברגע שיש הסכמה, עלינו זה מאד מקל. אנחנו תמיד מעדיפים שתהיה הסכמה על דברים בסיסיים, ואם חיים הברפלד אמר שמצד ההסתדרות יש פתיחות לנושא הזה, יהיה לנו יותר קל להביא את התקנות האלה.

לגבי החוק של לשכות עבודה פרטיות: יש שתי הצעות חוק - הצעת חוק של הממשלה והצעת חוק פרטית שלי, שגם היא מדברת על חקיקה. אמר לי שר העבודה, שבנושא הזה של חקיקה יש הסכמה בין מזכ"ל ההסתדרות לבינו. זה מביא אותנו גם לאפשרות של גישה יותר קלה לחקיקה. אשב עם השר ויחד נחליט מה הם הנושאים שמשרד העבודה, מבחינת הנושאים שעומדים על סדר היום שלנו, רואה אותם כנושאים מועדפים.

דן פרופר היה אצלי וביקש שנשנה את הצמדת שכר המינימום עם פתיחת ההסכמים. הודעתי לו: לא, בא' רבתי. אמרתי לו שגם עמדת הוועדה תהיה כזאת. אני קוראת בעתונים ששר האוצר מציע להסתדרות, לגבי תוספת היוקר למקבלי השכר הממוצע במשק - לנושא יש השלכה חזקה על מקבלי שכר המינימום - להגיע להסכם על תשלום מחצית התוספת, ואז אם הוא ישלם את מחצית התוספת, הוא משלם גם את מחצית התוספת לשכר המינימום. זה יהיה אפילו פחות ממחצית, כי זה צמוד, וזה יכול להיות לא 4.5% במקום 9% אלא הרבה פחות מזה. אני פונה אל שניכם בשם הוועדה, שבנושא זה של השכר לא תהיה התפשרות, כי הנושא הזה של השכר ותוספת היוקר, וכמשתמע מזה שכר המינימום, הוא היסוד לרצון והנכונות של הוועדה לשנות גם את נושא הביטוח הלאומי בחקיקה.

תודה רבה. הישיבה נעולה.

(הישיבה ננעלה בשעה 13.10)